

TERMIDOR I BONAPARTISME¹

Lev Trotski

26 de novembre de 1930

---

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de: “Termidor y bonapartismo”, en, *Escritos*, Tomo II 1930-31, volumen 1, Editorial Pluma, Bogotá, 1977, pp. 112-120.

Cal emprar les analogies històriques com correspon; en cas contrari, esdevenen abstraccions metafísiques i no orienten sinó que, per contra, extravien.

Alguns camarades de base de l'Oposició estrangera consideren que hi ha una contradicció en el fet que a vegades parlem de les tendències i forces *termidorianes* de la Unió Soviètica i altres vegades dels trets *bonapartistes* del regim imperant en el Partit Comunista soviètic; inclusivament, arriben a la conclusió que hem revisat la nostra caracterització de l'estat soviètic. Es tracta d'un error que sorgeix del fet que aquests camarades conceben els termes històrics (termidor, bonapartisme) com a categories abstractes, no com a processos vius, és a dir contradictoris.

La construcció del socialisme assoleix èxits en l'URSS. Però aquest procés es desenrotlla de manera summament contradictòria; a causa del setge capitalista, de la reacció de les forces antiproletàries internes i de la política errònia de la direcció cau sota la influència de forces hostils.

¿És possible que les contradiccions inherents a la construcció del socialisme aixequen, en termes generals, un grau de tensió tal que facen volar els fonaments de la construcció socialista assentats per la Revolució d'Octubre i enfortits pels èxits econòmics posteriors, sobretot pels èxits del pla quinquennal? Sí, és possible.

Havent compte d'aqueixes circumstàncies, ¿què reemplaçaria a l'actual societat soviètica: l'economia, les classes, l'estat, el partit?

El règim imperant, que és un regim de transició del capitalisme al socialisme, només podria cedir el seu lloc al capitalisme. Seria un capitalisme replet de contradiccions, que no permetrien un desenvolupament progressiu. Perquè totes aqueixes contradiccions que en la nostra hipòtesi liquidarien el regim soviètic,

ressorgirien immediatament com a contradiccions internes del règim capitalista i no trigarien en adquirir un caràcter encara més explosiu. Això significa que dins de la contrarevolució capitalista estarien els elements d'una nova Revolució d'Octubre.

L'estat és una superestructura. Suposar que és independent de les relacions de producció i les formes de propietat (com ho fa Urbahns en relació a l'estat soviètic) és renegar dels fonaments del marxisme. Però l'estat, igual que el partit, no és una superestructura passiva. Sota la influència de les convulsions que emanen de la societat dividida en classes, es gesten nous processos en la superestructura estatal i partidària, processos que posseeixen (dins de certs límits) un caràcter independent i, quan es combinen amb els processos de la infraestructura econòmica, poden adquirir una importància enorme pel caràcter de classe del règim en la seua totalitat i, durant un període perllongat, orientar el desenvolupament d'aquest en tal o qual direcció.

Suposar que la nacionalització de la indústria, complementada amb una elevada taxa de desenvolupament, basta per si sola per a assegurar-li al socialisme un desenrotllament ininterromput, independentment dels processos en curs en el partit i en l'estat seria caure en un doctrinarisme de la pitjor espècie, en un "urbahnisme" al revés. Significa no comprendre les funcions del partit, la seua doble i triple funció, en l'únic país de la dictadura proletària, que, a més a més, és un país econòmicament endarrerit. Si els responsables de la indústria, per una banda, i l'estrat superior dels obrers, per altra banda, s'alliberen de la disciplina del partit, que està unida a la de l'estat, es tancaria el camí vers el socialisme: la indústria nacionalitzada seria repartida entre els grups en pugna, els xocs entre l'administració dels monopolis i els obrers començarien a esclatar obertament, els monopolis adquiririen una independència creixent, la planificació, que a penes comença, quedaria naturalment reduïda a zero, arrossegant amb d'ella el monopoli del comerç exterior. Tots aquests processos que menen al capitalisme acabarien per aixafar inevitablement el règim de la dictadura proletària.

¿Malgrat els èxits econòmics, el règim partidari actual no posa en perill el partit en desintegrar els seus llaços i la seua disciplina? Indubtablement, sí. Subestimar el perill que representa la putrefacció del teixit partidari i estatal perquè s'obtenen èxits econòmics seria criminal. El partit, com tal, no existeix avui. L'aparell centrista l'ha estrangulat. Però l'Oposició d'Esquerra, a la que l'aparell centrista tem com a la pesta i sota l'esperó de la qual realitza els seus viratges, sí que existeix. És precisament aquesta relació entre l'Oposició d'Esquerra i l'aparell centrista la que substitueix al partit i frena a la dreta. Encara que es trenquen tots els lligams partidaris, el partit no desapareixerà. No perquè hi ha un aparell (que serà la primera víctima dels seus propis crims) sinó perquè existeix una Oposició d'Esquerra. Qui no ho comprega, no compren res.

Però allò que ens preocupa ací és veure com i per quins camins pot l'Oposició complir la seua tasca fonamental: ajudar l'avantguarda proletària a impedir que la contrarevolució derrote el socialisme en desenvolupament. Partirem del punt de vista hipotètic que hem fracassat en aquesta tasca, per tal de visualitzar més concretament les conseqüències històriques de tal fracàs.

Hem dit que després de l'aixafament de la dictadura sols podria venir el capitalisme. Però el problema de les formes polítiques d'aqueixa restauració, del mode en què s'alternarien i combinarien, és un problema independent i complicat. Només els cecs poden creure que el renaixement del capitalisme dels compradors és compatible amb la "democràcia"; però qualsevol altre veurà clar que la contrarevolució democràtica està exclosa. Tanmateix, davant de la pregunta concreta de quines serien les formes polítiques possibles de la contrarevolució, només podem donar una resposta condicional.

Quan l'Oposició parlava del perill del termidor, es referia principalment a un procés summament important i avançat al si del partit: el creixement d'un estrat de bolxevics que s'havien separat de les masses, es sentien segurs, es lligaven a sectors no proletaris i quedaven satisfets amb la seua nova posició social, anàleg a l'estrat de jacobins creguts que foren, en part, el puntal i l'aparell executiu principal del capgirament termidoriana de 1794 i li aplanaren, així, el camí al bonapartisme. En analitzar la degeneració termidoriana del partit, l'Oposició estava lluny d'afirmar que, de produir-se el capgirament contrarevolucionari, aquest hauria d'assumir ineluctablement la forma termidoriana, és a dir, d'un règim si fa o no fa prolongat de bolxevics aburgesats que mantindrien formalment el sistema soviètic, al igual que la Convenció fou conservada pels termidoriàns. La història mai es repeteix, sobretot quan els fonaments de classe són tan profundament diferents.

El termidor francès enfonsava les seues arrels en les contradiccions del règim jacobí. Però aquestes mateixes contradiccions constituïren els fonaments del bonapartisme, és a dir, del regim de la dictadura burocràticomilitar, que la burgesia tolerà perquè li permeté estendre el seu domini a tota la societat amb major seguretat. La dictadura dels jacobins ja portava en el seu si, si bé en forma subdesenvolupada, tots els elements de bonapartisme, sobretot la lluita contra els elements *sans-culottes* del règim. El termidor fou un pas necessari en la preparació del bonapartisme, res més. No es casual que Bonaparte construís la burocràcia de l'Imperi amb les rajoles de la burocràcia jacobina.

En desemascarar els elements del termidor i els elements de bonapartisme existents en el regim stalinista imperant, no caiem en una contradicció, com creuen aquells per als que el termidor i el bonapartisme són abstraccions, no tendències vives que esdevenen l'una en l'altra.

Si arribés a triomfar en Rússia la insurrecció contrarevolucionària (cosa que no

és fàcil) la forma estatal que assumiria dependria de la combinació d'un seguit de factors concrets: primer, el grau d'agudeses de les contradiccions econòmiques en aqueix moment, la relació entre els elements capitalistes i socialistes en l'economia; segon, la relació entre els bolxevics proletaris i els "bolxevics" burgesos i la relació de forces a l'exèrcit; finalment, el pes específic i el caràcter de la intervenció estrangera. En tot cas, seria el sùmmum de l'absurd creure que el règim contrarevolucionari ha de travessar obligatòriament les etapes del Directori, el Consolat i l'Imperi per a coronar la restauració amb el passador d'or del tsarisme. Qualsevol que siga la forma del règim contrarevolucionari, els elements del terrore i del bonapartisme hi tindrien el seu lloc, la burocràcia soviètica bolxevic, civil i militar, exerciria un paper més o menys important, i el propi règim seria la dictadura de l'espasa sobre la societat, pels interessos de la burgesia i contra el poble. Per això avui és tan important descobrir la gestació d'aquests elements i tendències en el partit oficial, que, en tot cas, segueix sent el *laboratori del futur*: siga al mig del desenvolupament ininterromput del socialisme o al mig de la discontinuïtat imposada per la contrarevolució.

¿Significa el que s'ha dit que identifiquem el règim stalinista amb el règim de Robespierre? No, les analogies vulgars ens són tan alienes en relació al present com en relació al futur possible o probable. Per al tema que ens ocupa, l'essència de la política de Robespierre radicà en una creixent accentuació de la lluita en dos fronts: contra els *sans-culottes*, els desposseïts, i contra els "degenerats" corruptes, la burgesia jacobina. Robespierre feu la política d'un petit burgès que tracta d'eleva-se a la posició de governant absolut. D'ací que combatés tant la dreta com l'esquerra. També un revolucionari proletari podria veure's obligat a combatre en dos fronts, però només *circumstancialment*. La lluita fonamental és la que s'entaula contra la burgesia: classe contra classe. Però els revolucionaris petitburgesos, inclús en el moment del seu apogeu històric, es veieren obligats, sempre i invariablement, a combatre en dos fronts. Açò fou la causa de l'estrangulació gradual del Partit Jacobí, de la decadència dels clubs jacobins, de la burocratització del terror revolucionari, en fi, de l'aïllament de Robespierre, la qual cosa li permeté al bloc dels seus enemics de dreta i esquerra derrocar-lo amb tanta facilitat.

Els trets de similitud amb el règim stalinista són molt notables. Però les diferències superen les similituds. El paper històric de Robespierre consistí en purgar implacablement la societat de l'escòria feudal; però, davant de la societat futura, Robespierre era impotent. El proletariat com a classe no existia; el socialisme només podia ser de tipus utòpic. L'única perspectiva possible era la del desenvolupament burgès. La caiguda del règim jacobí era inevitable.

Els esquerrans d'aquells temps, recolzant-se en els *sans-culottes*, els plebeus desposseïts (un punt de suport molt insegur, per cert!) no podien exercir un paper independent. En virtut d'això, el bloc amb els dretans estava predeterminat, era inevitable, i així l'aclaparadora majoria dels partidaris de Robespierre recolzaren després la dreta. Aquesta fou l'expressió política del triomf del desenvolupament burgès sobre les pretensions utòpiques de la petita burgesia i els esclats revolucionaris dels plebeus.

Sobra dir que Stalin no té el menor fonament per a arrogar-se el paper de Robespierre; a Rússia l'escòria feudal ja ha estat liquidada i els intents de restauració aixafats durant l'època leninista. El stalinisme nasqué de la ruptura amb el leninisme. Però aquesta ruptura mai fou total, ni ho és ara. Stalin no entaula una lluita circumstancial sinó una lluita contínua, sistemàtica, orgànica, en dos fronts. Aquest és el caràcter inherent d'una política petitburguesa: a la dreta de Stalin es troben els restauradors capitalistes conscients i inconscients, en els seus diversos matisos; a la seua esquerra, l'Oposició proletària. Aquesta anàlisi ha passat per la farga dels esdeveniments mundials. L'aparell no estrangula el partit per la necessitat de combatre la restauració burgesa: aqueixa lluita exigeix, per contra, que el partit estiga actiu i summament alerta; ho fa en virtut de la necessitat de combatre l'esquerra. Millor dit, l'aparell necessita tenir les mans lliures per a poder maniobrar constantment entre la dreta i l'esquerra. Allí resideix la similitud amb la posició de Robespierre. Aquestes foren les arrels que nodriren als elements bonapartistes que determinaren la seua caiguda. Però Robespierre no tenia opció: les seues oscil·lacions reflectien les convulsions del règim jacobí.

En la Unió Soviètica d'avui (que compta amb una base proletària que Robespierre no tingué), ¿és possible o impossible aplicar una política conseqüentment revolucionària? I, de ser possible, ¿es pot anticipar que aquesta política serà apuntalada oportunament per la revolució en altres països? L'avaluació de les perspectives de la lluita entre tendències antagòniques en la política i l'economia de la Unió Soviètica depèn de la resposta que hom done a aquestes dues preguntes. Els bolxevics leninistes responem afirmativament a ambdues, i seguirem fent-ho mentre els fets i esdeveniments històrics, per mitjà d'una lluita implacable a vida o mort, no demostren el contrari.

Així, i només així, poden plantejar-se el problema els revolucionaris que es consideren forces vives en el procés, a diferència dels doctrinaris que observen el procés des de fora i el dissequen en categories mortes.

Esperem donar-li un altre enfocament a aquest problema en el pròxim número [de *Biulleten Opozitsi*]. Ací només volíem aclarir els malentesos més grollers i perillosos. Per la seua banda, l'Oposició d'Esquerra no té per què revisar la seua posició mentre els grans esdeveniments històrics no ho exigisquen.

---

¹ “Termidor i bonapartisme”, *The Militant*, 15 de gener de 1931.